

Sygn. akt V CSK 337/12

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 maja 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa A. K. i B. P.

przeciwko A. B. i R. B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 maja 2013 r.,

skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Okręgowego w K.

z dnia 12 kwietnia 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powodowie [...] wnieśli o zasądzenie solidarnie od pozwanych [...] kwoty 52.428,08 zł z ustawowymi odsetkami. Wskazali, że pozwani zostali skazani prawomocnym wyrokiem: A. B. za to, że w dniu 14 sierpnia 2004 r. działając wspólnie i w porozumieniu z R. B. podrobiła na pokwitowaniu odbioru pożyczonej kwoty 30.000 zł podpisy R. B. i S. B. za zgodą i pozwoleniem R. B., a następnie posłużyła się tak podrobionym pokwitowaniem; natomiast R. B. za to, że w dniu 14 sierpnia 2004 r. działając wspólnie i w porozumieniu z A.B. posłużył się podrobionym pokwitowaniem odbioru pożyczonej kwoty 30.000 zł. Zdaniem powodów pozwani w dniu 14 sierpnia 2004 r. pobrali od ojca powodów B. K. kwotę 30.000 zł zaś czyn pozwanych polegający na sfalszowaniu przekazaniu tego sfalszowanego pokwitowania ojcu powodów spowodował, że ten wydał im pieniądze — nieświadomy fałszerstwa i w zaufaniu do nich. Przedmiotowy czyn zabroniony pozwanych spowodował następnie, że przedmiotowa kwota nie została zwrócona ani B. K. ani powodom, jak również, że oddalone zostało powództwo o zwrot pożyczki wytoczone przez powodów przeciwko osobom odpisanym na pokwitowaniu tj. przeciwko S. B. i R. B. (I C .../06).

Zdaniem powodów to właśnie te czyny zabronione pozwanych spowodowały, że ponieśli oni szkodę majątkową w wysokości kwoty dochodzonej pozwem, na którą składają się: 30.000 zł tytułem należności głównej z pokwitowania, 20.928,08 zł tytułem skapitalizowanych odsetek ustawowych od kwoty 30.000 zł od dnia 15 września 2005 r. (tj. od dnia zwrotu I pokwitowania) do dnia 6 czerwca 2011 r. oraz 1.500 zł tytułem poniesionego przez powodów wpisu w sprawie I C .../06.

W sprzeciwie od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym pozwani wnieśli o odrzucenie pozwu podnosząc, że sprawa została już prawomocnie osądzona (I C .../06), ewentualnie oddalenie powództwa, podnosząc, że nie ma związku przyczynowego między wyrokiem karnym a „szkodą majątkową”, jaką mieliby ponieść powodowie.

Postanowieniem z dnia 21 października 2011 r. Sąd Rejonowy w B. odmówił odrzucenia pozwu, a wyrokiem z dnia 29 grudnia 2011 r. zasądził solidarnie od, pozwanych na rzecz powodów kwotę 51.649,50 zł z odsetkami ustawowymi (pkt 1.)

oraz kwotę 6.256 zł tytułem kosztów procesu (pkt 3.). W pozostałym zakresie powództwo oddalił.

Sąd pierwszej instancji ustalił następujący stan faktyczny. Powodowie w częściach równych nabyli spadek po swoim ojcu B. K. W dniu 14 sierpnia 2004 r. do mieszkania B. K. przyszli pozwani, powodowie również byli w mieszkaniu ojca obecni i wiedzieli, że ojciec ma pożyczyć pieniądze R. B. i S. B.. Na dowód potwierdzający przekazanie pieniędzy pozostawiono pokwitowanie na kwotę 30.000 zł. Ojciec powodów od lat prowadził interesy z rodziną B. i udzielał im pożyczek. W toku postępowania przed Sądem Rejonowym w B. o sygn. VII K .../10 ustalono, że A. B. dokonała za zgodą i pozwoleniem R. B. fałszerstwa podpisów złożonych pod ww. pokwitowaniem. R. B. był obecny w dniu 14 sierpnia 2004 r., tj. w dniu przekazania pieniędzy w domu B. K. i wręczył mu podrobiony dokument przyjęcia pieniędzy. W dniu 14 sierpnia 2004 r. A. B. i R. B. pobrali kwotę 30.000 zł. B. K. nieświadomy sfalszowania podpisów wydał pozwanym pieniądze. Powodowie otrzymali to pokwitowanie przed śmiercią B. K. Pożyczona kwota nie została zwrócona ani B. K., ani powodom jako jego następcom prawnym. W związku z podrobionym podpisem R. B. oddalone zostało również powództwo wytoczone przez powodów o zwrot pożyczki przeciwko R. B. i S. B. (I C .../06) - z uwagi na wykazanie przez R. B., iż nie podpisał pokwitowania, a zatem nie zaciągnął pożyczki.

Dokonując oceny prawnej żądania, Sąd pierwszej instancji przytoczył brzmienie przepisów art. 361 k.c., wskazał przesłanki odpowiedzialności deliktowej oraz definicję szkody i winy. Zdaniem Sądu w niniejszej sprawie zaistniały wszystkie trzy przesłanki odpowiedzialności deliktowej, a to: szkoda (w postaci uszczerbku w sferze majątkowej najpierw B. K., a następnie powodów jako jego następców prawnych), czyn niedozwolony po stronie pozwanych (stwierdzony prawomocnym wyrokiem karnym wydanym w sprawie VII K .../10) oraz związek przyczynowy między nimi (albowiem pozwani dopuścili się sfalszowania pokwitowania i nie zwrócili pożyczonych pieniędzy do chwili obecnej). Zatem na skutek czynu niedozwolonego pozwanych, poprzednik prawny powodów wręczył pozwanym pieniądze pozostając w błędnym przekonaniu, że doszło do zawarcia umowy o treści wynikającej z pokwitowania, które w istocie okazało się

sfalszowanym. Uszczerbek majątkowy po stronie powodów wynikający z czynu niedozwolonego obejmuje nie tylko kwotę przekazanych pieniędzy (30.000 zł), ale także dalsze straty majątkowe: kwotę 20.928,08 zł (tytułem skapitalizowanych odsetek od kwoty 30.000 zł za okres od 15 września 2005 r. do 6 czerwca 2011 r.) oraz kwotę 550 zł (opłatę od pozwu mszczoną w sprawie I C .../06) a także odsetki ustawowe od powyższych kwot od dnia 22 czerwca 2011 r. do dnia zapłaty. Stąd też łącznie Sąd zasądził kwotę 51.649,50 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 22 czerwca 2011 r., a w pozostałym zakresie powództwo oddalił.

Na skutek apelacji pozwanych, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 12 kwietnia 2012 r. zmienił zaskarżony wyrok, w ten sposób, że powództwo oddalił oraz odstąpił od obciążania powodów kosztami postępowania za obie instancje.

Sąd Okręgowy uznał ustalenia Sądu pierwszej instancji za niemal w całości prawidłowe. Podkreślił jednak, że słusznie twierdzili pozwani, iż w sprawie brak jakiegokolwiek dowodu, by w dniu 14 sierpnia 2004 r. doszło do zawarcia umowy pożyczki kwoty 30.000 zł, w której pożyczkodawcą byłby B. K. a pożyczkobiorcami R. B. i S. B. Zwrócił uwagę, że prawomocnym wyrokiem z dnia 19 października 2006 r. Sąd Rejonowy w B. (sygn. akt I C .../06) oddalił powództwo powodów przeciwko R.B. i S. B. o zapłatę kwoty 30.000 zł tytułem zwrotu pożyczki udzielonej w dniu 14 sierpnia 2004 r. z uwagi na niewykazane, by do zawarcia umowy pożyczki doszło. Tym orzeczeniem Sąd drugiej instancji, z mocy art. 365 § 1 k.p.c. jest związany. Wywodzi z powyższego, że jest związany tym, że do umowy pożyczki nie doszło. W pozostałym jednak zakresie ustalenia poczynione przez Sąd pierwszej instancji uznał za prawidłowe.

Podkreślił, że w świetle zasad logicznego rozumowania jak i doświadczenia życiowego pozostaje oczywistym, że pozwani otrzymali od B. K. kwotę 30.000 zł. W ocenie Sądu Okręgowego działanie polegające na wręczeniu pokwitowania odbioru pieniędzy, których się faktycznie nie otrzymało, byłoby działaniem oczywiście nielogicznym, sprzecznym z elementarnym poczuciem rozsądku i dbałości o własne interesy. Stąd też oczywistym pozostaje, że z faktu wręczenia takiego pokwitowania można wprost wyprowadzić wniosek, że osoby, które pokwitowanie wręczyły rzeczywiście pieniądze otrzymały.

Uznał jednak, że wskazane ustalenie nie przesądza o prawidłowości zaskarżonego wyroku. Istotnym bowiem pozostaje, że powodowie w sposób jednoznaczny i ścisły wskazali pozwie fakty, mające uzasadniać ich żądanie. W szczególności zaś istotnym jest to, że powodowie jako zdarzenie mające stanowić przyczynę powstania po ich stronie szkody w postaci utraty kwoty 30.000 zł, odsetek od niej oraz kosztów poniesionych w sprawie I C .../06 wskazują wyłącznie czyn pozwanych polegający na podrobieniu pokwitowania oraz posłużeniu się nim (tj. wręczeniu go B. K.). Czyn ten niewątpliwie stanowił delikt w rozumieniu prawa cywilnego (art. 415 k.c.), o czym świadczy fakt, że stanowił on przestępstwo, za które pozwani zostali prawomocnie skazani. Niemniej jednak wbrew przekonaniu powodów ten czyn nie spowodował powstania po ich stronie żadnej szkody majątkowej. Wskazane przez powodów uszczerbki majątkowe mają swoje źródło nie w tym, że pozwani sfalszowali pokwitowanie i wręczyli je ojcu powodów, lecz w tym, że ową kwotę od B. K. pobrali (choć jej nie pożyczili), a następnie jej nie zwrócili. Rozważanie czy zachowanie pozwanych polegające na pobraniu kwoty 30.000 zł od B. K. i niezwróceniu jej stanowi czyn niedozwolony mogący skutkować odpowiedzialnością na podstawie art. 415 k.c. w toku niniejszego postępowania pozostaje zbędnym a w zasadzie niedopuszczalnym. Nie to bowiem zachowanie zostało przez powodów wskazane jako fakt uzasadniający ich żądanie. Należało uwzględnić, że żądanie pozwu określone jest przez jego przedmiot oraz podstawę faktyczną - co oznacza, że sąd nie może uwzględnić roszczenia w oparciu o inną podstawę faktyczną niż wskazana w pozwie, gdyż oznaczałoby to dokonanie niedopuszczalnej zmiany powództwa i orzeczenie ponad żądanie. Wyrok uwzględniający powództwo na innej podstawie faktycznej, na której powód ani w pozwie ani w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji nie opierał swojego żądania naruszałby zatem normę wyrażoną w art. 321 § 1 k.p.c. Ponadto zwrócił uwagę, że materiał procesowy zgromadzony w niniejszej sprawie nie daje jakichkolwiek podstaw dla ustalenia, że zachowanie pozwanych polegające na przyjęciu od B. K. kwoty 30.000 zł a następnie niezwrócenie jej, stanowiło czyn niedozwolony w rozumieniu art. 415 k.c. W szczególności zaś brak jest w niniejszej sprawie jakichkolwiek dowodów pozwalających na ustalenie, że pozwani kwotę tę

sobie bezpodstawnie przywłaszczyli (przyjęli bez zamiaru zwrotu), zresztą nawet powodowie tego rodzaju twierdzeń nie prezentują.

W świetle powyższego zgodzić należy się z zawartymi w apelacji zarzutami pozwanych, że pomiędzy czynem niedozwolonym pozwanych polegającym na podrobieniu pokwitowania i wręczeniu go B. K. a uszczerbkiem majątkowym w postaci pomniejszenia majątku B. K. (tym samym powodów, jako jego spadkobierców) o kwotę 30.000 zł z odsetkami i koszty procesu w sprawie I C .../06 nie zachodzi związek przyczynowy, o jakim mowa w art. 361 § 1 k.c. Z art. 361 § 1 k.c. wynika, że związek przyczynowy jest konieczną przesłanką powstania odpowiedzialności odszkodowawczej, a jej brak powoduje, że nawet zakwalifikowanie określonego zachowania jako bezprawnego i zawinionego oraz ustalenie faktu poniesienia szkody nie może prowadzić do powstania odpowiedzialności za szkodę. W efekcie rozważanie pozostałych zarzutów apelacji było zbędne, bowiem brak wskazanej wyżej przesłanki (brak związku przyczynowego) jest wystarczający dla stwierdzenia, że będące przedmiotem niniejszego postępowania żądanie powodów nie mogło zostać uwzględnione, co mając na uwadze, Sąd Okręgowy orzekając na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że powództwo oddalił.

Wyrok Sądu Okręgowego został zaskarżony skargą kasacyjną przez powodów w całości, którzy wnieśli o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie powództwa. Skarga została oparta na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c. W ramach zarzutu naruszenia przepisów postępowania skarżący zarzucili obrazę art. 321 § 1 k.p.c. a w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego, obrazę art. 361 § 1 i art. 415 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. był uzasadniony. Sąd Okręgowy stwierdził, że w świetle tego przepisu zasadność powództwa mógł ocenić jedynie na podstawie okoliczności faktycznych wskazanych przez powodów jako podstawa powództwa. Uznał zaś, że powodowie powoływali się wyłącznie na podrobienie pokwitowania kwoty 30000 zł i wręczenie go B. K. Stwierdzenie to zostało zasadnie zakwestionowane w skardze kasacyjnej. Skarżący podnieśli trafnie, że w pozwie

powołali szereg okoliczności faktycznych związanych z działaniem pozwanych, które w ich ocenie wskazywały na dopuszczenie się przez pozwanych czynu niedozwolonego, w tym podrobienie pokwitowania. Powodowie twierdzili bowiem, że pozwani nie tylko sfalszowali pokwitowanie i wręczyli je B.K., ale także wykorzystali podrobiony dokument pokwitowania aby skłonić go do przekazania im kwoty 30000 zł w przeświadczeniu, że udziela on pożyczki R. B. i S. B., której to kwoty nie zwrócili. Skarżący zarzucili zasadnie, że tej sytuacji Sąd powinien był ocenić czy wskazane przez powodów działania pozwanych, które były ze sobą powiązane i wskazywały na określony zamiar działania pozwanych nie stanowiły deliktu w rozumieniu art. 415 k.c. Wymaga przy tym podkreślenia, że Sąd Okręgowy wyraźnie stwierdził, że dowody przedstawione przez powodów potwierdziły, że pozwani posługując się podrobionym dokumentem faktycznie pobrali od B. K. kwotę 30000 zł, której nie zwrócili.

Wadliwa ocena przez Sąd Okręgowy podstawy powództwa spowodowała, że niewłaściwie zostało również ocenione istnienie normalnego związku przyczynowego pomiędzy działaniem pozwanych a szkodą. Sąd Okręgowy stwierdził, że takiego związku brak między szkodą powodów, a działaniem polegającym na podrobieniu pokwitowania. Jak już wyżej wskazano ocena istnienia adekwatnego związku przyczynowego jako przesłanki odpowiedzialności deliktowej powinna dotyczyć czynu opisanego przez powodów szerzej, po stwierdzeniu, czy stanowił on delikt w rozumieniu art. 415 k.c. Uzasadniony był zatem także zarzut naruszenia art. 361 § 1 k.c. i art. 415 k.c. Dla rozstrzygnięcia sprawy nie miały natomiast żadnego znaczenia powoływane przez Sąd Okręgowy skutki prawomocnego wyroku oddalającego powództwo skierowanego przeciwko R. B. i S. B. W rozpoznawanej sprawie powodowie nie domagali się bowiem zwrotu pożyczki i stwierdzenie wcześniej przez sąd, że umowa pożyczki nie została zawarta pozostawało bez wpływu na ocenę zasadności roszczenia powodów.

Z przyczyn wyżej wskazanych skarga kasacyjna była uzasadniona i zaskarżany nią wyrok podlegał uchyleniu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że przy ponownym rozpoznaniu sprawy ocenie powinno podlegać także, czy znajduje podstawę prawną domaganie się przez

powodów zasądzenia solidarnie na ich rzecz kwoty dochodzonej pozwem, przy uwzględnieniu, że są oni spadkobiercami B. K.

db